

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІД ЗАГРОЗ ІЗ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕОРИТОРІЇ УКРАЇНИ

LEGAL PROTECTION AGAINST THREATS FROM THE TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORY OF UKRAINE

Юрій Курилюк¹

Національна академія управління

(вул. Ушинського, 15, м. Київ, Україна, 03151)

Yurii Kuryliuk

National Academy of Management

(15, Ushynskogo, Kyiv, Ukraine, 03151)

Отримано: 29.11.2023. Затверджено: 18.12.2023

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються деякі аспекти правового регулювання захисту суспільних відносин від загроз із тимчасово окупованої території України, що полягають у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї. Державний кордон України в Криму, так само як і на Сході України, на сьогодні так і залишився у тих самих межах, що був до окупації. Водночас українські органи державної влади наразі не можуть забезпечити недоторканність цих ділянок державного кордону, а тому до тимчасово окупованої території з інших держав можуть потрапити злочинні формування, контрабандні товари, нерегулярні мігранти тощо. Установлено, що нормами статей 332¹ КК України та 204² КУАП охороняються суспільні відносини, що забезпечують встановлений і врегульований законодавством про державний кордон збалансований стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз охоронюваних інтересів людини, суспільства й держави (прикордонна безпека України). Визначено засади притягнення осіб за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї в умовах карантинних обмежень та воєнного стану.

¹ доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік НАН вищої освіти України; orcid 0000-0002-4035-4431; e-mail: kuryluk.yuri@gmail.com

Ключові слова: тимчасово окупована територія; державний кордон; юридична відповідальність; кримінальне правопорушення; адміністративне правопорушення; правове регулювання.

ABSTRACT

The article focuses on some aspects of legal regulation of protection of public relations from threats from the temporarily occupied territory of Ukraine, which consist in violation of the procedure for entry into or exit from the temporarily occupied territory. The state border of Ukraine in Crimea, as well as in the East of Ukraine, has remained within the same boundaries as before the occupation. At the same time, the Ukrainian authorities are currently unable to ensure the inviolability of these sections of the State border, and therefore criminal groups, smuggled goods, irregular migrants, etc. may enter the temporarily occupied territory from other States. The author establishes that the provisions of Articles 332¹ of the Criminal Code of Ukraine and 204² of the Code of Administrative Offences protect social relations which ensure a balanced state of protection against external and internal threats to the protected interests of a person, society and the State (border security of Ukraine), established and regulated by the legislation on the State border. The principles of bringing persons to justice for violation of the procedure for entering or leaving the temporarily occupied territory under quarantine restrictions and martial law are defined.

Key words: temporarily occupied territory; state border; legal liability; criminal offence; administrative offence; legal regulation.

I. ВСТУП

Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні та світі, а також триваюча тимчасова окупація державною-агресором деяких територій України вимагає дослідження правових засад відповідальності за порушення правил, які держава встановлює, захищаючи національні інтереси на цих територіях, а також встановлюючи бар'єри від загроз, що загрожують з того боку.

Низка аспектів правового захисту від загроз із тимчасово окупованою територією України досліджувалася такими науковцями, як: Я. О. Кушнір, А. А. Нікітін, Т. Є. Огнев, А. М. Притула, Є. Л. Стрельцов, В. В. Федосєєв та деякі інші. На сьогодні вже захищено низку дисертаційних досліджень у цій сфері, які мають здебільшого однаковий підхід щодо ознак і підстав встановлення відповідальності за вчинення зазначеного типу правопорушень.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є розкриття деяких аспектів правового регулювання захисту суспільних відносин від загроз із тимчасово окупованої

території України, що полягають у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї. Для реалізації зазначеної мети використано загальнонаукові та спеціальні методи. Так, застосовано метод контент-аналізу наявних публікацій за останні кілька років, опублікованих у засобах масової інформації, що зачіпають досліджувану проблему. Також було використано статистичний метод, за допомогою якого проаналізовано офіційну статистику щодо притягнення осіб до відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.05.2015 № 287/2015, така загроза як повномасштабна збройна агресія росії проти України негативно вплинула на сферу охорони державного кордону України та призвела до тимчасової втрати контролю над окремими ділянками державного кордону України, а наявність спроб перетинання адміністративної межі з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим і лінії зіткнення особами, причетними до терористичних, екстремістських і радикальних угруповань та незаконного переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та наркотичних засобів, спричиняє одну з ключових проблем для інтегрованого управління кордонами¹.

Зазначені положення, а також суспільно-політичні події вказують на те, що стабільний розвиток нашої держави тісно пов'язаний із безпекою її кордонів. Практика показує, що більшість загроз національним інтересам України формуються та мають передумови до зародження саме в межах прикордонних територій. Звідси вони розповсюджуються через державний кордон, втягуючи в свою систему або пособництво місцеве населення. Злочинні групи на державному кордоні у ході своєї діяльності вдаються до насилля, відмивають величезні суми грошей, підкупають посадових осіб, а також наносять шкоду та загрожують економічній і фінансовій системі держави.

¹ Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2021 № 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p#Text>

Саме тому національні інтереси держави у цій сфері потребують консолідації зусиль державних інституцій щодо обмеження економічних і соціально-політичних основ протиправності, опрацювання системи засобів правового, спеціального та іншого характеру для ефективного припинення злочинності, для захисту життєво важливих інтересів держави від злочинних посягань, для створення системи контролю за рівнем злочинності. Це й обумовило постановку Стратегією національної безпеки України завдання щодо «забезпечення ефективності реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону України, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні»¹.

Відомо, що наприкінці квітня 2015 р. набрав чинності Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»². Цим законом, зокрема, доповнено Розділ XIV КК України новою статтею 332¹, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, вчинені з метою заподіяння шкоди інтересам держави, а також доповнено Главу 15 КУпАП нову статтю 204², що передбачає адміністративну відповідальність за порушення правил в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

У цьому контексті слушне питання порушує В. В. Федосєєв: «... чи можна розглядати лінію, яка проходить між материковою Україною та тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим, як лінію, яка визначає межі території України?»³. Відповідь на це питання може бути виключно негативною. Державний кордон України в Криму, так само як і на Сході України, на сьогодні так і залишився у тих самих межах, що був до окупації. Водночас українські

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

² Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

³ Федосєєв В. В. (2014). Проблемні питання застосування ст. 332¹ (порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї) КК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матер. пост. діючого наук.-практ. семінару (Харків, 17 жовт. 2014 р.). Харків: Право. Вип. 6. С. 163.

органи державної влади, поки що, не можуть забезпечити недоторканність цих ділянок державного кордону, а тому до тимчасово окупованої території з інших держав можуть потрапити злочинні формування, контрабандні товари, нерегулярні мігранти тощо. З метою недопущення їх потрапляння на контрольовану Україною територію, а також забезпечення проходження тимчасового контролю особами, які безконтрольно потрапляють до анексованого Криму, вітчизняним законодавцем запроваджено кримінальну та адміністративну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

На моє глибоке переконання законодавець, встановивши статтями 332¹ КК України та 204² КУпАП кримінальну й адміністративну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, поставив під охорону не сам порядок в'їзду/виїзду, а ті суспільні відносини, що покликані ними охоронятися. Нормою статті 332¹ КК України охороняються ті ж самі суспільні відносини, які охороняються статтею 332 КК України, а так само нормою статті 204² КУпАП охороняються аналогічні суспільні відносини, що охороняються статтею 204¹ КУпАП, — суспільні відносини, що забезпечують встановлений і врегульований законодавством про державний кордон збалансований стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз охоронюваних інтересів людини, суспільства й держави (прикордонна безпека України).

Проте, у 2020 р. через пандемію COVID-19 держава-агресор блокувала усі контрольні пункти в'їзду-виїзду на Сході України, а широкомасштабна військова агресія проти України 2022 р. взагалі змінила правове значення контрольних пунктів в'їзду-виїзду, що практично унеможливило законний в'їзд/виїзд на/з тимчасово окупованої території України.

Тут варто зазначити, що розуміючи ситуацію, яка склалася з громадянами України, які, утікаючи від війни, в стані крайньої необхідності вимушено виїхали на територію країни-агресора, зокрема, через тимчасово окуповані території, слід зазначити, що за таких умов уповноважені посадові особи повинні застосовувати норми статей 17 — 18 КУпАП. Це дає можливість не притягувати таких громадян до адміністративної відповідальності.

Крім того варто зазначити, що 29 червня 2021 р. Верховною Радою України схвалено Закон України № 1583-IX¹, яким внесено зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» та встановлено тимчасові підстави незастосування адміністративних стягнень та заходів впливу за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України або виїзду з неї. Відповідно до цих змін однією з умов для не застосування до громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях України, адміністративного стягнення за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України або виїзду з неї є блокування діяльності контрольних пунктів в'їзду-виїзду. До прикладу, у 2023 р. до адміністративної відповідальності за статтею 204² КУпАП було притягнуто лише декілька громадян України, які порушили порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з корисливих міркувань.

IV. ВИСНОВКИ

Розглядаючи деякі аспекти правового регулювання захисту суспільних відносин від загроз із тимчасово окупованої території України, що полягають у порушенні порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї, можна дійти до таких висновків. Державний кордон України в Криму, так само як і на Сході України, на сьогодні так і залишився у тих самих межах, що був до окупації. Водночас українські органи державної влади наразі не можуть забезпечити недоторканність цих ділянок державного кордону, а тому до тимчасово окупованої території з інших держав можуть потрапити злочинні формування, контрабандні товари, нерегулярні мігранти тощо. Нормами статей 332¹ КК України та 204² КУпАП охороняються суспільні відносини, що забезпечують встановлений і врегульований законодавством про державний кордон збалансований стан захищеності

¹ Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» щодо тимчасових підстав незастосування адміністративних стягнень та заходів впливу за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України або виїзду з неї : Закон України від 29.06.2021 № 1583-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1583-20#Text>

від зовнішніх і внутрішніх загроз охоронюваних інтересів людини, суспільства й держави (прикордонна безпека України). Проте, в умовах карантинних обмежень та воєнного стану держава, дотримуючись принципу гуманізму, обмежила можливість притягнення осіб за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» щодо тимчасових підстав незастосування адміністративних стягнень та заходів впливу за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України або виїзду з неї : Закон України від 29.06.2021 № 1583-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1583-20#Text>
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
4. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2021 № 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p#Text>
5. Федосеев В. В. (2014). Проблемні питання застосування ст. 332¹ (порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї) КК України. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення* : матер. пост. діючого наук.-практ. семінару (Харків, 17 жовт. 2014 р.). Харків: Право. Вип. 6. С. 162–164.

REFERENCES

1. On Amendments to Chapter II «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of the Coronavirus Disease (COVID-19)» Regarding Temporary Reasons for Not Applying Administrative Penalties and Impact Measures for Violation of Order in driving to or leaving the temporarily occupied territory of Ukraine: Law of Ukraine dated June 29, 2021 No. 1583-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1583-20#Text> [in Ukrainian]
2. On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine: Law of Ukraine dated April 15, 2014 No. 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukrainian]
3. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»: Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian]

4. On the approval of the Integrated Border Management Strategy for the period until 2025: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 24, 2021 No. 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-p#Text> [in Ukrainian]
5. Fedoseev V. V. (2014). Problemni pytannya zastosuvannya st. 332¹ (porushennya porjadku vyizdu na tymchasovo okupovanu terytoriyu Ukrayiny ta vvyizdu z neyi) Kryminalnoho kodeksu Ukrayiny [Problematic issues of application of Art. 332¹ (violation of the procedure for entering and leaving the temporarily occupied territory of Ukraine) of the Criminal Code of Ukraine]. *Dosudove rozsliduvannya: aktualni problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya* [Pre-trial investigation: current problems and ways to solve them]: Mater. permanent scientific and practical seminar (Kharkiv, October 17, 2014). Kharkiv: Pravo. Vol. 6. pp. 162–164 [in Ukrainian]